

ŠIMUN JURIŠIĆ

21000 Split
Kružićeva 4

UDK: 821.163.42-05 Zaninović,
V. 1905/1986

KNJIŽEVNI POVJESNIČAR VICE ZANINOVIĆ

Rad donosi bio-bibliografiju prof. dr. Vice Zaninovića (1905.-1986.), istaknutog hrvatskog književnog povjesničara rodom iz Staroga Grada na Hvaru.

Mnogim srednjoškolcima iz prošlih naraštaja poznato je ime Vice Zaninovića, pamte njegove čitanke iz kojih su učili. Međutim, u povijesti hrvatske književnosti Zaninović će zauzeti mjesto kao književni povjesničar, iako nije ušao u ediciju Pet stoljeća hrvatske književnosti i Stoljeća hrvatske književnosti. O nekim njegovim knjigama napisano je više osvrtā, ali ni u jednom članku nije prikazan njegov cjelokupni rad.

Vice Zaninović je rođen u Starom Gradu na Hvaru 12. I. 1905. u srednje bogatoj obitelji; njegovi roditelji imali su sedmero djece. Maturirao je na Klasičnoj gimnaziji u Splitu (1924).

Sam je napisao (u trećem licu):

"Na usmjeravanje njegova zanimanja za književnost mogli su imati udjela razni činioci; izdvajajući ovdje neke od njih, treba napomenuti da je, nesumnjivo, podosta utjecala atmosfera u kojoj se odvijalo njegovo školovanje u višim razredima gimnazije: u to vrijeme otvoreno je splitsko kazalište, u kojemu je djelovao niz vrlo istaknutih zagrebačkih i beogradskih umjetnika, koji su se sugestivno doimali mladim posjetilaca, tadašnjih srednjoškolaca (Nina Vavra, Josip Pavić, Marko Marinković, Mara Tabor-

ska i dr.); nekako u isto vrijeme uslijedilo je nezaboravno gostovanje ugledne grupe iz sklopa Hudožestvenog teatra (Germanova, Pavlov, Križanovskaja i dr.) koja je izvela više predstava sa biranim repertoarom (Čehov, Dostojevski, Ibsen i dr.), a trebalo bi navesti također djelovanje Gradske knjižnice, dobro snabdjevene knjigama, pa i novijom periodikom; ona je bila značajno sastajalište za sve one koje je privlačila knjiga, tako da je predveče bila obično puna učenika, a ne može se mimoići ni utjecaj nekoliko profesora koji su se isticali kao dobri poznavaoци književnosti (Ante Petravić, Vinko Lozovina, npr.)."¹

Na Filozofskom fakultetu u Beogradu apsolvirao je studij jugoslavistike i položio veći broj ispita, a diplomirao je u Skoplju na Filozofskom fakultetu (1931) dok je služio vojsku. Od 1931. bio je srednjoškolski profesor u Petrinji, Senju, Zagrebu i Ogulinu. Bijaše upravitelj prve partizanske gimnazije koja je započela rad na početku lipnja 1943. u Otočcu. Istu dužnost obavljao je na gimnaziji u Glini do kraja studenog 1944. Poslije rata bio je neko vrijeme ravnatelj Pete gimnazije u Zagrebu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu predavao je srpsku književnost od 1950. do kraja godine 1974., kad je umirovljen. Najprije je bio predavač, a zatim docent, izvanredni i redoviti sveučilišni profesor. Bio je član ili predsjednik mnogih kulturnih i stručnih društava i organizacija. Tako je bio član Društva književnika Hrvatske i Saveza književnika Jugoslavije.

Godine 1956. Zaninović je doktorirao u Zagrebu na temelju radnje o Augustu Cesarcu. Dne 5. studenog 1985. održan je u Društvu književnika Hrvatske u Zagrebu kolokvij o njegovu životu i radu.² Umro je u Zagrebu 25. lipnja 1986. U povodu njegove smrti objelodanjeno je nekoliko nekrologa, prvi je napisao književnik i akademik Marin Franičević pod naslovom "Promotor književnog zajedništva" u "Vjesniku" 28. VI. 1986.³

Zaninović je počeo pisati godine 1924. kao učenik osmog razreda Klasične gimnazije u Splitu. Te je godine objelodanio nekrolog "Đački glas Aleksi Šantiću" (Mladost, Zagreb, 1924, br. 7), sastavak o Šenoinoj "Seljačkoj buni" (Venac, Beograd, 1924, knj. IX, br. 6) i prijevod, jedini prijevod koji je tiskao u životu. Preveo je naime pjesmu u prozi Ch. Baudelairea "Tuđinac" i tiskao pod pseudonimom Kabal (Venac, Beograd, 1924, knj. IX, sv. 7). U to vrijeme ili kasnije pojavili su se i neki drugi prijevodi te pjesme.

Najviše je Zaninović pisao o hrvatskim piscima s kraja XIX. stoljeća i prve polovice XX. st., te o nekim srpskim piscima (Bora Stanković, Dositej Obradović, Petar Kočić i dr.). Opsežan je njegov urednički rad kao i rad na sastavljanju školskih čitanka. U katalogu Gradske knjižnice u Zagrebu zapisane su i njegove dvije skripte: "Srpska književnost u doba prosvijećenosti" (Zagreb 1958, 128 stranica umnoženih na strojopisu) i "Srpska starija književnost s uvodom u studij srpske književnosti". Ova posljednja skripta "priredio je Danijel Alerić prema predavanjima" (Zagreb 1957, 89 stranica umnoženih na strojopisu).

II.

Vice Zaninović je dugo proučavao život i rad revolucionara i književnika Augusta Cesarca o kojemu je napisao dvije knjge. U prvoj knjizi (1964) najviše prostora je posvetio Cesarčevu životu te javnom, društvenom i političkom radu. U drugoj knjizi (1966) u središtu je pažnje Cesarčev književni i publicistički rad. Ima četrdeset stranica. Zaninović je najviše cijenio roman "Zlatni mladić", u kojemu je istaknuo njegovu realističku i psihanalitičku stranu.

Prva knjiga o Cesarcu (1964) podijeljena je u dva dijela. U prvom dijelu prikazano je njegovo djetinjstvo i mladost. Cesarec je peto dijete od sedmero u obitelji, koja je živjela vrlo oskudno u bijednoj kućici u Vlačkoj ulici u Zagrebu. Drugi dio knjige opisuje Cesarčevo djelovanje između dvaju svjetskih ratova, česte policijske i sudbene progone, zatvor i dr. U listopadu 1922. otišao je u Sovjetski Savez, pratio je društvene pojave i o njima pisao; susreo se s Lenjinom. Godine 1934. ponovno je u Sovjetskom Savezu i u njemu boravi iduće tri godine, posjećuje Pariz, odlazi kao dobrovoljac u španjolski građanski rat.

U svojim je djelima Cesarec osjećao potrebu da kao pisac prikaže suvremene društvene pojave, a posebno one nakazne. Ta djela prema Zaninoviću predstavljaju "značajan doprinos našoj literaturi".

Zacijelo nije slučajno, i ne može biti slučajno, da je Zaninović utrošio vremena i sposobnosti u proučavanju života i djela Augusta Cesarca, s kojim se Miroslav Krleža prije Drugog svjetskog rata razišao. Dao je detaljnu Cesarčevu biografiju, dok je njegovim djelima, a riječ je o

veoma plodnom piscu, posvetio četrdesetak stranica u spomenutoj knjižici "August Cesarec" (1966). Ta je knjižica svojevrsni brevijar Zaninovićevih opažanja o djelima A. Cesareca, iako će se tim piscem baviti i poslije 1966., ustrajno i marljivo, do smrti. Veoma ga cijeni kao književnika, iako ne krije njegove nedostatke, pa i mane, kao što je unošenje "elemenata publicistike" u književne radove.

Zaninovićeva knjiga o Cesarečevu životu doživjela je niz povoljnih i veoma povoljnih kritika.⁴

U više navrata Zaninović je pisao o Dinku Šimunoviću, o kojemu je objavio dvije knjige (Beograd 1936. i 1962.). Tekst njegove druge knjige nalazi se kao predgovor izboru iz djela Dinka Šimunovića u ediciji Pet stoljeća hrvatske književnosti (1962). Priredio je, napisao predgovor i sastavio bibliografiju za Šimunovićeva Djela, I-II, u izdanju Zore godine 1952. Iako je zagovornik sociološke metode, nije bio neosjetljiv prema ljepoti umjetničkog djela:

*"... roman 'Tuđinac' u osnovi ima autobiografsku podlogu i predstavlja neku vrstu piščeve ispovijesti. Lirski ugođaj uspijeva je sugerirati raznim sredstvima, a posebno izborom sažetog pejzažnog opisa i posebnom strukturom rečenice, melodioznošću njezina ritma i toka."*⁵

Zaokruženu cjelinu predstavlja Zaninovićeva studija o Milutinu Cihlaru Nehajevu koja je objavljena uz izbor iz djela tog pisca u ediciji Pet stoljeća hrvatske književnosti (1964). Za Đuru Andrijaševića (roman "Bijeg") ustvrdio je da se njegove *"snage lome kad se nađe u dodiru sa životnom zbiljom."*

U povodu osamdesetgodišnjice rođenja Viktora Cara Emina Zaninović je na petnaestak stranica prikazao plodan književni rad ovog Istranina i hrvatskog rodoljuba.⁶

Sintetskog je karaktera članak "Iz kulturno-književne prošlosti Senja" (1977) u kojemu je na nevelikom broju stranica prikazao Senj, književnost, književnike i gimnaziju.⁷

I Vladimir Nazor ide među Zaninovićeve simpatije. Najprije je o njemu objavio esej u časopisu "Republika" (1947); taj je esej preveden na makedonski i objavljen u Skoplju 1952. u posebnoj knjižici malog formata.

Historiografski karakter ima Zaninovićeva studija "Mlada Hrvatska uoči Prvog svjetskog rata" (1959) "s mnogo novih podataka i potpunom bibliografijom dota-

dašnje literature".⁸ U njoj je upotrijebio izraz Mlada Hrvatska za predratnu omladinu uopće, a ne samo za pravaše koji su se sami tako nazivali.

III.

Najopširniji Zaninovićev rad s područja srpske književnosti (oko 30 stranica) jest "Srpska moderna" (1964), sintetički članak u kojemu je ponovio poznate sudove od Jovana Skerlića do danas.⁹

O Bori Stankoviću napisao je nekoliko članaka, ne krijući svoje simpatije prema ovom klasiku. Najopširniji je članak u "Republici" (1976). "Nečista krv" nije samo naturalistički roman jer je pisac "sa suosjećanjem i humanim stavom prema onima koji su stradalnici u životu". Zaninović je opširno referirao o uspjehu tog romana u Europi, o njegovim prijevodima i ocjenama mnogih poznatih slavista, posebno talijanskih i njemačkih.¹⁰

Ivo Andrić je započeo svoju književnu karijeru kao hrvatski književnik, kao jedan od pjesnika "Hrvatske mlade lirike". Napisao je veći broj eseja i članaka o umjetnosti, književnosti, književnicima, političarima, političkim pokretima i sl. Ti radovi za Andrićeva života nisu pretiskavani ili sabrani u jednu ili više knjiga. Sam pisac nije to dozvoljavao, i ne može se kazati da je skromnost bila tome razlog. Pa ipak, pišući o Ivi Andriću u povodu 80. obljetnice njegovog života, Vice Zaninović nije zaobišao njegov esejističko-publicistički rad. Članku je dao naslov "Originalan i snažan kao esejist i kritičar" i kako je ostao u "Vjesniku" (14.X.1972.), dakle nije pretiskan u knjigu (šteta je što Zaninović nije objavio knjigu izabranih članaka, kritika i studija), zaslužuje pozornost.

Odmah na početku članka o Andriću Vice Zaninović navodi autore (B. Milanović i I. Tartalja) koji su nešto više pisali o esejistici i publicistici našeg nobelovca. Uočio je da Andrić svoje "sudove nije iznosio suho, već se često služio slikama". Ne baš oduševljen romanom "Iza plime" Viktora Cara Emina Andrić je zapisao da je V. Car Emin radio "kao botaničar" koji je od pet dijelova biljke opisao samo četiri, "a korijen, mračan i kompliciran korijen ostavio je neopisan". Zaninović je spomenuo Andrićevu "viziju života" koja je u osnovi "gorka i sumorna spoznaja". Međutim ni riječju nije spomenuo piščev odnos prema vjeri i duhovnosti, što se najbolje vidi iz Andrićeva eseja o sv. Frani.

IV.

Već godine 1954. Vice Zanimović objavio je svoj prvi školski udžbenik - "Čitanku za niže razrede gimnazije i više razrede srednjih škola". Ta čitanka ima oko pet stotina stranica i od hrvatskih pisaca po broju tekstova najzastupljeniji je Vladimir Nazor. U rukama mi je treće izdanje te čitanke (iz 1947.) u kojoj je zastupljen veliki broj pisaca, najviše hrvatskih (37), srpskih (24) i ostalih (44). Ne treba se čuditi što najdulji tekst, onaj koji nosi naslov "Godine oružane borbe za slobodu i čast domovine", nije potpisan i ima desetak stranica.

"Primjere za književnost za VIII.r. gimnazije" uredio je V. Zanimović u suradnji s još 11 suradnika, među kojima su: Antun Barac, Emil Štampar, Josip Torbarina i dr. Za tu je čitanku i sam sastavio nekoliko članaka o hrvatskim i srpskim piscima. Nekadašnji partijski ideolog i književnik Radovan Zogović napisao je knjižicu na četrdesetak stranica o toj čitanci pod naslovom "Primjer kako ne treba praviti Primjere književnosti" (1947) i u njoj je sljedeća rečenica:

*"Zanimovićev zbornik primjera iz književnosti, namijenjen odgoju školske omladine, pun je mutne i bizarne, formalne i formalističke, polupornografske i mračnjačke, mističke i mističko-erotske literature."*¹¹

U svojoj knjižici Zogović ne krije imena pisaca i djela koja mu smetaju u Zanimovićevoj čitanci. To je odlomak iz "Nečiste krvi" Bore Stankovića, Matoševa pjesma "Iseljnik", Kočićevo slikanje strasti, Kamovljevo veličanje nagonskih stanja. Zogović patetično kliče: *"Stid nas je pred našom zemljom, kulturom, borbom, omladinom, pred samim sobom."* I u rečenici koja slijedi Zogović je tri puta ponovio riječ stid.

Tko je Zogović i kako razmišlja, dakako književno, nije teško zaključiti. Zogoviću je Ujević, koji je "poprilično zastupljen" u čitanci, bezvrijedni izdajnik, a Milan Begović nije vrijedan spomena. Isto tako prosvjeduje što nije spomenuto ime i navedena pjesma "proleterskog pjesnika" Srečka Kosovela.

Nakon Primjera slijedi Zanimovićeva "Čitanka za peti razred osmogodišnje škole (i prvi razred gimnazije)" izdana u Zagrebu 1949., a do 1955. doživjela je sedam izdanja.

"Čitanka iz jugoslavenske književnosti za VIII. razred gimnazije" tiskana je u Zagrebu 1952. Njezino četvrto pre-

rađeno izdanje izašlo je pod naslovom "Čitanka s pregledom jugoslavenskih književnosti" (Zagreb 1959), dok drugo prerađeno izdanje ima naslov "Pregled književnosti s čitankom" (Zagreb 1968). Tako je do 1973. imala 15 izdanja. U toj čitanci Zaninović je napisao sljedeće tekstove:

Hrvatska književnost na početku XX. vijeka, Dinko Šimunović, Srpska književnost na početku XX. vijeka, August Cesarec, Kosta Racin, Ivan Goran Kovačić i Književni rad za vrijeme NOB-e.

"Čitanka iz jugoslavenske književnosti za VII. razred srednjih škola" (1953) do godine 1966. doživjela je ukupno jedanaest izdanja i veće izmjene. Tako je u naslovu mijenjan izraz jugoslavenska književnost u izraz jugoslavenske književnosti, neki su pisci dodavani, a neki izostavljani i sl. U drugom izdanju (1955) Zaninović je napisao članke: Političke i književne prilike u Hrvatskoj u drugoj polovici XIX. stoljeća, Eugen Kumičić, Ante Kovačić, Svetozar Marković, Laza Lazarević, Radoje Domanić.

Tek "Pregled književnosti s čitankom za III. razred gimnazije" (od 1967. do 1972. u šest izdanja) nije napisao sam, već zajedno s Ivom Frangešom i Miroslavom Šicelom.

Navedeni i navedeni članci o pojedinim piscima i razdobljima nejednake su duljine i vrijednosti. Ima kraćih članaka ("bilješka o piscu"), ali i dužih, slobodno bi se mogli nazvati male studije. Takav je npr. članak o Anti Kovačiću koji ima oko deset stranica, a radi se o piscu romana "U registraturi", tog najznačajnijeg proznog rada iz razdoblja realizma, kako je zapisao Zaninović. Ništa manje nije temeljit članak o Svetozaru Markoviću, "*genijalnom budiocu i pokretaču u jednoj skućenju sredini*", o kojemu je opširno pisao između dvaju ratova.¹²

Kao urednik, i to kao savjestan urednik, najviše je vremena posvetio uređivanju djela Augusta Cesarca: priredio je za tisak brojna njegova djela, no nije stigao prirediti "sabrana djela". Jedan je od urednika i pisaca zbornika "Kultura i umjetnost u Hrvatskoj - NOB" (1975) te "Književne hrestomatije. Iz kulturne baštine srpskog naroda u Hrvatskoj" (1979). Za ediciju Pet stoljeća hrvatske književnosti uredio je djela Dinka Šimunovića i Milutina Cihlara Nehajeva.

Kao književni povjesničar i kao sastavljač opsežnih školskih udžbenika i priručnika, Vice Zaninović se služio

pozitivističkom i sociološkom metodom. Uostalom, to su bile i "najpopularnije" metode u proučavanju književnosti poslije 1945. Međutim, ne može se i ne smije poreći činjenica da u svojim analizama Zaninović vodi brigu i o umjetničkoj strani književnog djela.

Ako je Ivi Frangešu "duhovni uzor" bio Francesco de Sanctis (prema Krešimiru Nemecu), moguće je da je Zaninovićev učitelj bio Visarion Grigorjevič Bjelinski sa svojim učenjem o književniku kao predstavniku društva, vremena, čovječanstva.

Dubravko Jelčić zamjerio je Zaninoviću što u radovima nema "stilski svježijih, esejistički koncipiranih rečenica". Kao "svijetli trenutak" njegove spontanosti, njegove spontane literarnosti, naveo je isti kritičar Zaninovićev esej o Nehajevu. Mnoga djela iz hrvatske književne povijesti napisana su bez "esejistički koncipiranih rečenica", pa i čuvena Ježićeva "Hrvatska književnost".

Vice Zaninović je objavio sljedeće knjige: "Dinko Šimunović", monografija, Beograd 1936. - "Vladimir Nazor", esej, Skoplje 1952. - "Dinko Šimunović", Beograd 1962. - "August Cesarec, živor i rad", Zagreb 1964. - "August Cesarec", Beograd 1966.

I na kraju, po mjestu ali ne po važnosti, dolaze dva dulja rada kojima se V. Zaninović u izvjesnome smislu odužio rodnom Starome Gradu. Prvi je posvećen Starograđaninu don Anti Petraviću (1874.-1941.), jednom od najistaknutijih hrvatskih književnih kritičara svoga vremena: Književni kritičar Ante Petravić (uz presjek radova o hvarskim piscima), Hvarski zbornik 1/1973, 329-344. Drugi je nastao o stotoj obljetnici stožerne starogradske preporodne ustanove: Hrvatska čitaonica u Starom Gradu (uz stogodišnjicu osnutka), Hvarski zbornik 2/1974, 331-344.

BILJEŠKE:

- ¹ Gospoda Marija Zaninović, žena prof. Vice Zaninovića, bila je ljubazna i dala mi je na uvid rukopis otipkan na pisačem stroju na oko 40 listova. Rukopis je, najvjerojatnije, sastavio prof. Zaninović iako se nije potpisao. Naziv mu je "Bio-bibliografski podaci o V. Zaninoviću"s napomenom "rađeno za Zavod za književnost JAZU". Citat je iz tog rukopisa.
- ² Zagrebački "Vjesnik" (6. X. 1985, str. 11) donio je bilješku "Književni i znanstveni rad V. Zaninovića" u kojoj je navedeno tko je sve referirao na kolokviju o V. Zaninoviću. Skup je vodio Duško Arežina koji je "s nekoliko strana" osvijetlio rad V. Z. O njemu kao čovjeku govorio je Stijepo Miović Kočan, o prosvjetnom radu Joža Skok, o odnosu prema srpskoj književnosti Branko Milanović, prema slovenskoj Jože Pogačnik, prema primorskim i istarskim piscima Mirjana Strčić, o sukobu sa Zogovićem Predrag Matvejević, o odnosu prema hrvatskim piscima Miroslav Šicel.
- ³ Opširniji je nekrolog, osim Marina Franičevića, objavio Stanko Korać u beogradskoj "Politici" pod naslovom "In memoriam. Dr Vice Zaninović" u broju od 1. VII. 1986.
- ⁴ Dubravko Jelčić: "Knjiga o Cesarcu". Sarajevski "Izraz", 1964, br. 8-9, str. 244-246.
- ⁵ Iz predgovora o D. Šimunoviću, 1962.
- ⁶ Nekoliko puta je pisao o Viktoru Caru Eminu, prvi put u "Hrvatskom kolu" 1950 (br.4) u povodu osamdesetgodišnjice rođenja; dao je bibliografiju njegovih brojnih djela u knjizi Djela V. Cara Emina (prva knjiga, Zagreb 1956).
- ⁷ Objavljen je u "Zadarskoj reviji" 1977, br. 2
- ⁸ Jaroslav Šidak: "Hrvatsko pitanje u habsburškoj monarhiji. "Historijski pregled, 1963, br. 2-3, str. 90-91.
- ⁹ Članak "Srpska moderna" objavljen je u "Kulturnom radniku", Zagreb, 1964, br. 1-2, str. 21-51. - O Dositeju Obradoviću tiskao je dva opširnija rada: "Prvi srpski ustanak i Dositej Obradović" (Pedagoški rad, Zagreb 1954, br. 3, str. 1-7) i "Dositej Obradović" (Radovi zavoda za slavensku filologiju, Zagreb, 1973, br. 13, str. 61-76). - Uz stogodišnjicu rođenja Petra Kočića objavio je u "Borbi" od 2. VII. 1977. članak "Neponovljivo izvorište narodne metaforike", str.11.
- ¹⁰ Tako je pisao još 1928. članak "Talijski prevod Nečiste krvi". Misao, Beograd, sv. 207-208, str. 507-508. - Tri mjeseca poslije Zaninovićeve smrti Branko Milanović je objavio članak u "Književnim novinama" (Beograd, 1. IX. 1986) pod naslovom "V. Zaninović kao istoričar srpske književnosti". U njemu je i rečenica: "Neveliki obimom, Zaninovićevi tekstovi o srpskoj književnosti novijeg vremena djeluju stameno, živo i dostojanstveno."
- ¹¹ Radovan Zogović je članke o Zaninovićevim "Primjerima" počeo objavljivati u periodici, najprije u "Borbi", a na kraju ih je objelodanio u knjižici "Primjer kako ne treba praviti Primjere iz književnosti", Zagreb, Kultura, 1947, str. 3-42.
- ¹² Vidi: V. Zaninović, "Literarna fizionomija Svetozara Markovića", časopis "Život i rad", Beograd, knj. III, sv. 13, 14, 15, str. 60-64, 137-144, 220-224.

LITERARY HISTORIAN VICE ZANINOVIĆ

Summary

The paper presents life and works of the modern Croatian literary historian Vice Zaninović, born in Stari Grad on the island of Hvar in 1905, who died in Zagreb in 1986. A professor at the University of Zagreb, Zaninović distinguished himself in composing school readers of Croatian and other South Slav literatures, which because of their liberal outlook provoked severe criticism from some dogmatic Communist ideologues. He also wrote monographies on several prominent contemporary Croatian writers like August Cesarec, Vladimir Nazor, Dinko Šimunović, M. Cihlar Nehajev. Two of his later works can be seen as a token to his native place: one is a bio-bibliography of the well-known Croatian literary critic Rev. Ante Petravić (1874-1941), also from Stari Grad; the other was published in 1974 for the centennial of the "Croatian Reading Room" in Stari Grad.